

• у навчально-виховному процесі – з метою покращення фундаментальної та фахової підготовки майбутніх фахівців, забезпечення їхньої готовності застосовувати інноваційні технології у своїй майбутній фаховій діяльності;

• в управлінні системою освіти – для підвищення її ефективності;

• у методичній та науково-педагогічній діяльності у вишах – для поліпшення якості викладання, упровадження нових методик на основі застосування інноваційних комп'ютерних технологій [11].

Висновки з даного дослідження. Отже, можна підсумувати, що формування професійної компетентності майбутніх інженерів автомобільного транспорту є актуальною проблемою сьогодення, спрямованою на забезпечення відповідності підготовки цих фахівців висунутим з боку суспільства вимогам. Одним зі шляхів успішного вирішення цієї проблеми є застосування в освітньому процесі ВНЗ сучасних інформаційно-комунікативних технологій, що дозволяють значно розширити дидактичний інструментарій викладачів вищої школи.

Перспективи подальших розвідок. У подальшому дослідженні планується розробити педагогічну систему формування професійної компетентності майбутніх інженерів автомобільного транспорту в умовах інформатизації вищої технічної освіти.

Список використаних джерел

1. Адольф В. А. Профессиональная компетентность современного учителя : монограф. / В. А. Адольф. – Красноярск : Краснояр. гос. ун-т, 1998 – С. 118.
2. Веснин В. Р. Практический менеджмент персонала : пособие / В. Р. Веснин. – М. : Юристъ, 1998. – С. 59.
3. Зникина Л. С. Профессионально-коммуникативная компетенция как фактор повышения качества образования менеджеров : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.08 / Л. С. Зникина. – М., 2005. – 406 с.
4. Павлютенков Е. М. Профессиональное становление будущего учителя / Павлютенков Е. М. // Советская педагогика. – 1990. – № 11. – С. 64-69.
5. Свистун В. І. Підготовка майбутніх фахівців аграрної галузі до управлінської діяльності : монографія / В.І. Свистун. – К. : Наук.-метод. Центр аграр. освіти, 2006. – 343 с.
6. Иванова Е. О. Компетентностный подход в соотношении со знаниево-ориентированным и культурологическим / Е. О. Иванова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-23.htm>.
7. Костромцова В. В. Менеджмент качества образования на региональном уровне : монография / В.В. Костромцова, Е. В. Морозова. – Челябинск, 2009. – 136 с.
8. Федоров М. А. Гибкие образовательные технологии – инновационный подход в подготовке кадров для транспортной отрасли / М. А. Федоров, М. А. Ерихов // Кадры для отрасли. – 2010. – № 9/10 – С. 43- 45.
9. Хасанов Р. Х. О роли изучения безопасности автомобилей в автотранспортных вузах / Р. Х. Хасанов, Е.С. Сидорин, В. С. Голованов [Электронный ресурс]. – режим доступа : <http://rud.exdat.com/download/docs-748878/748878.doc>.
10. Ветютнев Ю. Ю. Компетентностный подход в изучении и преподавании права : метод сократического диалога / Ю. Ю. Ветютнев, А. И. Макаров // Право и образование. – 2008. – № 7. – С. 97-103.
11. Прокудин Д. Е. Информатизация отечественного образования: итоги и перспективы / Д. Е. Прокудин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://anthropology.ru/ru/texts/prokudin/art_inf_edu.html.

УДК: 37.046.16:37.017.4

М.А. Павленко

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

***Анотація.** У статті розкрито основні форми та методи формування громадянської позиції студентської молоді, визначено вимоги щодо їх ефективного застосування. Зазначені форми і методи поділено на традиційні й інноваційні. Зазначено, що їх ефективність досягається шляхом поєднання впливу навчально-виховного простору, зусиль науково-педагогічного колективу вищого навчального закладу і родини.*

***Ключові слова:** громадянська позиція, студентська молодь, форми, методи.*

Pavlenko M. Forms and methods of formation the civil position of modern students.

***Annotation.** This article deals with the basic forms and methods of forming citizenship of students, stated requirements for their effective use. These forms and methods are divided into traditional and innovative. Indicated that their efficiency is achieved by combining the efforts of the educational space research and teaching staff of higher education and the family.*

Key words: citizenship, students, youth, forms, methods.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У складному, динамічному, суперечливому розвитку нашої держави одним із найголовніших завдань педагогіки є формування свідомого громадянина з системою соціально значущих якостей, який прагне прикладати активні зусилля на благо свого народу. Виховання такого громадянина потребує передусім вироблення в особі активної громадянської позиції. Цей процес головним чином відбувається в юнацькому віці, коли молодь уже достатньо фізично та психічно розвинена, усвідомлює свої права та обов'язки, керується у своїй діяльності демократичними принципами. Отже, саме перед вищими навчальними закладами стоїть завдання виховати людину-громадянина, справжнього патріота своєї країни; сформувати та закріпити у студентів знання, вміння і навички, необхідні для активної участі в демократичних процесах України, адже саме молоде покоління – найпотенційніша ланка нашого суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти зазначеної проблеми перебували в центрі уваги різних науковців. Так, філософські питання формування громадянської позиції особистості представлено в роботах Л. Архангельського, Г. Гурова, І. Кона, Г. Філонова. Педагогічні аспекти формування громадянської позиції особистості досліджували такі науковці, як Т. Пантюк, В. Поплужний, М. Рагозіна, В. Рябов, А. Сбруєв, Н. Скотна, В. Струманський, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, І. Тараненко та інші. Сутність громадянськості, розробка і впровадження інформаційних технологій, форм і методів громадянського виховання молоді, наукові підходи до виховання суспільно-активної особистості, формування її громадянських якостей були розглянуті у працях В. Андрущенка, Р. Арцишевської, П. Ігнатенка, І. Зязюна, П. Кендзьора, О. Коберника, В. Кременя, А. Крицької, В. Кузя, В. Оржехівського, В. Оржехівської, О. Пометун, В. Пустового, Г. Пустовіта, М. Рагозіна, Т. Рагозіної, С. Рябова, А. Сиротенка та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз досліджених робіт вищеназваних науковців дав змогу виявити низку актуальних питань, що потребують свого подальшого вивчення. Вони пов'язані із застосуванням у навчально-виховному процесі вищої школи комплексу форм і методів, які б сприяли формуванню в сучасній студентській молоді важливих громадянських якостей та активної громадянської позиції та які залишаються недостатньо розкритими.

Формулювання цілей статті. У світлі цього метою статті є визначення основних форм і методів формування активної громадянської позиції сучасної студентської молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розкриваючи основні форми і методи, передусім слід визначити основне поняття громадянської позиції.

Так, громадянська позиція розглядається як: характеристика особистості (Т. Абрамян, Г. Аксьонова, П. Баранов, Т. Воропаєва); сукупність громадянських якостей (Н. Еліасберг); рефлексивне ставлення суб'єкта (Н. Крицька); сукупність різних аспектів духовних, трудових, моральних та інших стосунків (А. Щаленєв); соціальний або ідейно-моральний критерій сформованості особистості (Л. Архангельський, Є. Зеєр, І. Кон); як особистий результат освіти (О. Прокопєць, І. Судакова, Л. Хоружа); інтегративна якість особистості (Г. Гревцева, Н. Капустін, Д. Кирилов, Е. Стрельнікова, С. Алексєєв), сукупність громадянських, правових та моральних якостей (К. Бачков, В. Кукушин, Г. Філонов) [3; 7; 8].

На підставі аналізу наукової літератури громадянська позиція нами розуміється як система ціннісних і соціальних орієнтацій та настанов, що характеризують людину як громадянина держави.

Аналіз низки педагогічних праць, присвячених формам і методам формування громадянської позиції студентської молоді, показав, що успішність цього процесу залежить від дотримання таких педагогічних вимог:

- урахування й мінімізація впливу негативних соціальних чинників на формування громадянської позиції;

- на державному та регіональному рівнях розробка комплексу науково обґрунтованих заходів з формування активної громадянської позиції, які були б розраховані на тривалу перспективу та засновані на новітніх тенденціях розвитку суспільства;

- створення багаторівневих і багатопозиційних стандартів, які могли б стати орієнтирами у формуванні громадянської позиції студентів.

- включення проблематики громадянського виховання до дослідницьких програм і планів навчальних та наукових закладів;

- розробка і впровадження якісно нових форм та методів виховання з урахуванням особливостей, різноманітності інтересів, нової ментальності молодого покоління;

- мотивація громадянського, правового, суспільно-політичного самовиховання.

Відповідно до цих вимог вибір оптимальних шляхів формування громадянської позиції молоді пов'язується як з традиційними, так і з інноваційними формами й методами роботи. Серед традиційних своє належне місце займають такі:

1. Лекції, бесіди, розповіді, семінарські заняття, під час яких студенти отримують необхідну інформацію щодо значущих подій у нашому суспільстві та причин, які їм передували, формують власне ставлення до цих подій та усвідомлюють особисту важливість у подальшій долі нашого суспільства. Дуже важливо, на нашу думку, приділити увагу на цьому етапі саме мотивації студентів: у молоді повинно скластись реальне бажання бути корисним суспільству, розуміння того, що саме від них залежить майбутнє нашої держави та їх особисте життя у цій державі.

2. Самостійний пошук інформації, різні форми роботи з книгою, періодичною пресою, самостійне рецензування, проведення інтерв'ю та анкетування; узагальнення та систематизація отриманих результатів для доповнення й уточнення отриманих знань.

3. Екскурсії, зустрічі, конкурси, які дають можливість продемонструвати гідні зразки громадянської позиції, а також дискусії та диспути, під час яких студенти отримують нову інформацію, обмінюються враженнями і досвідом, доповнюють власні знання, формують нові цінності, вчать аргументовано доводити і відстоювати власні думки і переконання [1].

Пріоритетна роль у формуванні громадянської позиції молоді належить саме інноваційним методам і формам. Їх ефективність полягає в тому, що вони спрямовані на індивідуальний пошук істини, самостійне розв'язання поставлених завдань, сприяють формуванню творчого критичного мислення, навчають проявляти ініціативу, активно діяти і проявляти себе у процесі динамічної взаємодії. Серед них можна виділити:

- ситуативно-рольові, ділові ігри;

- метод проектів;

- метод відкритої трибуни;

- соціограма;

- соціально-психологічні тренінги;

- інтелектуальні аукціони;

- «мозкові атаки»;

- метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, ігри-драматизації та інші.

Сьогодні важливе значення мають такі форми і методи, як залучення студентів до участі в добродійних акціях, волонтерського руху та іншої соціально корисної діяльності (спілкування з людьми похилого віку і посильна їм допомога, спілкування з дітьми, передання їм свого досвіду, екологічні акції тощо). Вищевказане зумовлює потребу в тому, щоб виховний процес у ВНЗ відбувався в тісній співпраці з органами державної влади, місцевим самоврядуванням, громадськими організаціями [5].

У сучасному процесі формування громадянської позиції студентів потрібним є поєднання традиційних та інноваційних форм і методів роботи. Слід зазначити, що основна увага має приділятися самостійній діяльності молоді, її творчому розвитку, збагаченню емоційно-чуттєвої сфери, розвитку вольових якостей, культурній ідентифікації, а також співпраці викладачів усіх навчальних дисциплін, які мають бути об'єднані однією спільною метою і погоджувати між собою шляхи її досягнення. У виховному процесі не можна залишати без уваги етап контролю. Саме контроль засвоєння певних знань, умінь, навичок у формуванні громадянської позиції може показати викладачеві, наскільки ефективними й дієвими є обрані ним форми і методи діяльності.

Для успішної реалізації завдань щодо формування в сучасній студентській молоді активної громадянської позиції вищі навчальні заклади повинні спиратися у своїй діяльності на принципи системності, міждисциплінарної інтегрованості, єдності навчання й виховання, самоактивності та саморегуляції, наступності та неперервності, культуровідповідності. Головними орієнтирами у цьому процесі є програмні документи і рекомендації таких міжнародних організацій, як ООН, ЮНЕСКО.

У процесі формування громадянської позиції студентів основну роль відіграє викладач, адже до його професійних обов'язків входить виховання патріотизму і громадянськості в молоді. Відомою є теза про те, що виховують не стіни, навчальні програми чи підручники, – виховує особистість. Отже, викладач ВНЗ має володіти комплексом якостей, які б дозволили йому бути взірцем для студентів. Оптимальний вибір, вдале поєднання та ефективно застосування викладачем вищого навчального закладу методів і форм формування громадянської позиції значною мірою залежить від рівня його професійної кваліфікації. Виходячи з цього, викладачам вищої школи необхідно постійно брати участь у науково-методичних конференціях, семінарах, нарадах, засіданнях методичних об'єднань з проблем громадянського виховання для вивчення передового педагогічного досвіду та ознайомлення з новітніми методиками навчання й виховання [4].

Важливо пам'ятати, що виховує особу не лише освітнє середовище, а тому слід забезпечити органічний зв'язок між вихованням студентів як на території навчального закладу, так і за його межами. Цей процес має відбуватися під керівництвом науково-педагогічного колективу й органів студентського самоврядування. Однак водночас не можна ігнорувати роль сім'ї в житті та становленні особистості, у формуванні її соціальної зрілості. Батьки мають бути позитивним прикладом для молодого покоління – патріотами своєї держави з високим рівнем національної свідомості, з розвинутою системою моральних якостей, активними та ініціативними. У цих умовах слід забезпечити психолого-педагогічну роботу з батьками, проводити спеціальні практичні заняття, організовувати клуби соціальної допомоги, заохочувати спільну участь молоді і батьків до діяльності у волонтерських організаціях та різноманітних соціальних заходах. Виконання цих завдань сприятиме максимальній ефективності формування у студентів необхідних якостей. Бажано, щоб усі ці заходи мали достатню матеріальну підтримку держави.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, поєднуючи традиційні та інноваційні форми і методи формування громадянської позиції молоді, слід наголосити на тому, що їх ефективність досягається шляхом поєднання впливу навчально-виховного простору, зусиль науково-педагогічного колективу вищого навчального закладу та родини, яка повинна активно співпрацювати з суб'єктами виховного впливу у вищій школі. Саме вони здатні забезпечити успішну реалізацію завдань громадянського виховання, систематично і цілеспрямовано викори-стовуючи ефективні форми і методи роботи, погоджуючи між собою свої дії та керуючись однією спільною метою – виховання свідомого громадянина, патріота своєї держави, професіонала, який усвідомлює особисті права й обов'язки, власну відповідальність. Думки, почуття та активна діяльність такої особистості спрямовані на власний саморозвиток і розвиток правового демократичного суспільства в цілому.

Перспективи подальших розвідок. У подальшому дослідженні планується експериментально перевірити ефективність комплексного систематичного застосування вищезазначених форм і методів підвищення ефективності громадянської позиції студентів ВНЗ.

Список використаних джерел

1. Барильнік А. І. Громадянське виховання студентів в умовах українського державотворення: з досвіду роботи політико-правового клубу «Феміда» / А. І. Барильнік // Тавр. вісн. освіти. – 2011. – № 3. – С. 49-54.
2. Вихватенко М. Т. Зміст і форми неформальної освіти з огляду на завдання громадянського виховання / М.Т. Вихватенко, Н. І. Догадайло // Освіта та пед. наука. – 2012. – № 4. – С. 44-49.
3. Гнатенко С. А. Виховання громадянськості у студентів в системі вищої освіти / С. А. Гнатенко // Вісн. Наук. техн. ун-ту України «Київ. Політехн. ін.-т». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2003 – № 1. – С. 177-182.
4. Колісник-Гуменюк Ю. Інтерактивні технології як метод громадянського виховання молоді / Ю. Колісник-Гуменюк // Молодь і ринок. – 2011. – № 4. – С. 131-134.
5. Концепція національного виховання студентської молоді // Освіта і управління. – 2009. – № 2. – С. 80-82.

6. Савелюк Н. Уявлення студентської молоді про власну громадянськість як важливий аспект її громадянської свідомості / Н. Савелюк // Нова педагогічна думка. – 2007. – Спецвип. : Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – С. 57-63.
7. Чельцов М. В. Формирование гражданской позиции студенческой молодежи высшего учебного заведения : дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / Чельцов М. В. – Новосибирск, 1996. – 224 с.
8. Чернуха Н. М. Ретроспективний аналіз формування громадянської позиції учнівської молоді / Н.М. Чернуха // Вісн. Луган. наук. пед. ун-ту. Сер. Пед. науки. – 2006. – № 19 (ч. II). – С. 209-214.

УДК: 378.147:355.232

О.В. Петрачков

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВІЙСЬКОВО-ПРИКЛАДНОГО ПЛАВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

Анотація. У статті розглядаються актуальні питання військово-прикладного плавання в особливих умовах, до яких належать: плавання в обмундируванні, спорядженні та зі зброєю; плавання в холодній воді та вночі; подолання гірських рік і водних перешкод; плавання у разі потрапляння у водорості та інші дії.

Ключові слова: військово-прикладне плавання, холодна вода, спорядження, особливі умови.

Petrachkov A. V. Current issues of military-applied swimming in special conditions.

Annotation. The article deals with issues of military-applied swimming in the special conditions, which include: swimming in uniforms with munitions and weapons; swimming in cold water and at night; overcoming the mountain rivers and water obstacles; swimming in the water with algae and other actions.

Key words: military-applied swimming, cold water, munitions, special conditions.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогодні маємо значну кількість наукових праць, які присвячено дослідженню військово-прикладному плаванню військовослужбовців в екстремальних та особливих умовах. У зв'язку з цим заслуговує питання правильного використання для полегшення плавання обмундирування, спорядження та підручних засобів, а також впевненого подолання гірських річок і водних перешкод уплав уночі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Військово-професійна діяльність часто проходить в особливих, несприятливих, екстремальних та інших умовах військової служби. Особливими умовами військової служби називається діяльність, яка пов'язана з епізодичною, тимчасовою дією екстремальних чинників, а екстремальними умовами – коли екстремальні чинники діють постійно та викликають неузгодженість різних систем організму людини за мобілізації резервів. Понадекстремальні умови викликають повну неможливість продовжувати діяльність і патологічні зміни в організмі, коли мобілізуються «аварійні» резерви. Особливі умови призводять до зниження функціонального тонуусу військовослужбовців, до певних відхилень в емоційній сфері, до невпевненості, що викликає зниження розумових і фізичних можливостей людини.

Особливі умови військової діяльності різноманітні, але найбільш значущими з них є: постійна небезпека для життя і здоров'я військовослужбовців, перебування під загрозою застосування різних видів зброї та бойової техніки; випробування позбавленнями і труднощами, вплив значних фізичних навантажень, пов'язаних із військово-професійною діяльністю, які порушують раніше встановлений режим життя; нервово-психічне напруження у зв'язку з інтенсивною розумовою діяльністю; емоційне напруження в результаті виконання незвичної, відповідальної, трудомісткої роботи в умовах дефіциту часу; виконання навчально-бойових і реально-бойових завдань за несприятливого зовнішнього середовища і клімату; робота під впливом емоційних чинників, пов'язаних із масовими стихійними лихами, панікою; незвичні дії в темний час доби або в умовах обмеженої видимості; негативний вплив перевантаження, кисневого голодування, гіподинамічного режиму, захитування.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У системі фізичної підготовки військовослужбовців різних військових спеціальностей військово-прикладне плавання завдяки значному виховному, прикладному, спортивному та оздоровчому значенню посідає важливе місце. У ході бойових дій військам часто доводиться форсувати ріки, озера, канали, протоки та інші водні перешкоди. Уміння військовослужбовців плавати в умовах